

Dr.Szigeti Zsolt (LL.M.)
jogtanácsos
jogász-közgazdász
külkereskedelmi szakjogász

Zsigmondi András
okleveles építőmérnök
FIDIC Döntnök

A FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa különös tekintettel a Mérnök szerepére és a Döntőbizottság (DAB) eljárására

Bevezetés

Az építőipari projektek megvalósítása során a felek között gyakran merülnek fel viták, amelyek a projekt előrehaladását hátráltathatják és többletköltségeket okozhatnak. A viták műszaki, jogi, pénzügyi okokra vezethetők vissza, és megfelelő kezelés hiányában a projekt sikerességét veszélyeztetik.

A jelen publikáció szerzői arra próbálnak kísérletet tenni, hogy komplex – jogi, joggazdaságtani, műszaki és projektmenedzsment – megközelítésben rövid áttekintést adjanak a FIDIC (Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils – Tanácsadó Mérnökök Nemzetközi Szövetsége) szerződési mintarendszer belső vitarendezési mechanizmusának legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseiről. Ennek az áttekintésnek az alapjául a FIDIC „Sárga Könyv” vonatkozó szabályrendszere került kiválasztásra [a] ¹.

A szerzőtársak korábban már együttesen [b] és külön is [c] foglalkoztak a FIDIC szerződési mintarendszer tartalmi (ún. anyagi jogi) szabályrendszerével és ennek a magyar jogszabályokkal való viszonyával, alkalmazhatóságával. A már vizsgált tartalmi kérdések mellett legalább ilyen fontos a formai (eljárási) problémakörök rövid elemzése és a hazai jogszabályi környezetben történő elhelyezése.

A FIDIC szerződéses rendszer és a magyar jog közötti eltérések alapvetően dogmatikai jellegűek. A FIDIC a szerződés dinamikus működésére épít, míg a magyar jog inkább statikus szerződéses modellben gondolkodik. A magyar jog szerint a tisztességes szerződés a jóhiszeműség és tisztesség elvéhez kötődik, azonban ennek gyakorlati alkalmazása nem egységes. A FIDIC rendszer ezzel szemben előre strukturált kockázatmegosztást biztosít.

A FIDIC szerződéses mintarendszer belső vitarendezési mechanizmusa – eltérően az egyedi szerződésektől és a legtöbb megrendelői/beruházói ÁSZF-től – egy nemzetközi tapasztalatok alapján kidolgozott, tág értelemben vett konfliktus megoldási formát kínál². Azért „tág” értelemben értendő a vitarendezési mechanizmus, mert ennek részét képezi nemcsak a Döntőbizottság (DAB) eljárása, hanem a Mérnök eljárása is, akinek státusza nem azonos az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009.(IX.15.) Korm.r. (továbbiakban: Épkiv.) szerinti építési Műszaki ellenőr pozícióval.

A jelenlegi magyar iparági gyakorlatban az ún. „vizes” projektek (vízépítés, vízellátás, csatornázás és hasonló közművek) versenyztetése során merül fel rendszeresen a FIDIC Sárga Könyv alkalmazása. Ezen a területen a kivitelező alá vont tervezés szakmailag is indokoltabb lehet, más szakterülethez viszonyítva.

A FIDIC „Sárga Könyv” szabályrendszerének alkalmazása általánosan azért tekinthető racionálisnak és költséghatékonynak, mert az Épkiv. koncepciójával összhangban, a FIDIC „Sárga Könyv” is a fővállalkozói (azaz alapvető tervezési kötelezettséget is tartalmazó) jogviszony elemeit tartalmazza, és a FIDIC „Általános” és „Különös” feltételek lehetőségei kellő rugalmasságot biztosítanak a felek szándékainak megvalósításához, az „Általános” szabályoktól történő eltéréshez. Kihangsúlyozandó, hogy az adott

---

¹ A FIDIC Sárga könyvnek megjelent 2017-ben a továbbfejlesztett második kiadása, de ennek még nem létezik magyar nyelvű fordítása és a hazai beszerzési gyakorlat jelenleg is a 2010. évi változatot használja.

² Általános Szerződéses Feltételeknek (ÁSZF) nevezzük azokat a szerződéses feltételeket, amelyeket egyes beruházók a saját beruházásaik során - általában - kötelező jelleggel alkalmaznak.

projektre vonatkozó, FIDIC alapú szabályok kidolgozása során az első megoldandó feladat az *Épkiv. szabályainak történő megfelelés és ennek gyakorlati megvalósítása*. Ezek közül is kiemelkedően fontosak azok a kérdéskörök, amelyekben „átfedés”, illetve „ütközés” van a két szabályrendszer között (pl. műszaki átadás-átvétel). Mivel azonban az *Épkiv.* – ellentétben az állami beruházásokról szóló 2023. évi LXIX. törvénnyel (Ábt.) - *nem tartalmaz kifejezett vitarendezési szabályokat*, ezért a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusok előre rögzített, megfelelő alkalmazása segíthet csökkenteni a problémás kérdések megoldásával kapcsolatosan felmerülő költségeket.

Az ténszerűen kijelenthető, már a *projektervezési, de legkésőbb a szerződéskötési fázisban* alapvető fontosságú, és célszerű, hogy a felek által kiválasztandó szerződési rendszer (egyedi, ÁSZF, FIDIC szerződés minta) mellett gondolni kell a *vitarendezési mechanizmusra* is. Ennek indoka egyszerű, egy kivitelezési tevékenység során felmerülő konkrét konfliktus esetén már a sokkal nehezebben tudnak utólag, bármiben „megegyezni” a felek (pl. döntőbizottsági döntnökök száma stb.), mint a szerződéskötés stádiumában. Ahogyan Olivert Hart professzor, a 2016. évi egyik közgazdasági Nobel díjazott jegyezte meg

„Az, hogy miről tudunk megállapodni és miről nem sokkal jobban formálja a világot, mint ahogyan elsőre gondolnánk”

A szerződéselméleti kutatásaiért elismert tudós hangsúlyozottan felhívta a figyelmet a szerződéstervezés fontosságára, amelynek integráns része a *szerződő felek között felmerülő viták rendezésének szabályai*. Ez a megközelítés továbbgondolása Ronald Coase már 1930-ban kifejtett téziseinek, amely szerint a piacgazdaság nemcsak verseny, hanem együttműködés és a szerződéses együttműködés célja a *kölcsönösen előnyös együttműködési szabályok, valamint az előre nem látható helyzetek szabályozása*. Ez utóbbiak különösen vonatkoznak a vitarendezési mechanizmusra, annak fontosságára.

A *FIDIC belső vitarendezési szabályok is ugyanúgy diszpozitívek, mint a szoros értelemben vett FIDIC szerződési* (pl. ütemterv készítésre vonatkozó) és a *Ptk. szabályok*. Ezt igazolja az adott FIDIC „Könyv” esetében a *FIDIC Általános és Különös Feltételek* viszonya, de figyelni kell arra, hogy az Általános Feltételek felek általi korrekciója esetén ne legyen ellentmondás az adott Általános és Különös Feltétel között, mert az *érvénytelenségi oknak* minősülhet a Ptk.6:107.§.(2)bek. alapján.

A vita rendezés vonatkozásában, a FIDIC szerződés mintának a Mérnök eljárásánál, valamint a Döntőbizottsági (DAB) működésénél is tekintettel kell lennie a *tisztességes szerződés (fair contract)* általános polgári jogi követelményére is. A jóhiszeműség és tisztesség (bona fides) polgári jogi alapelve /Ptk.1:3.§./ egy erkölcsi alapú, de jogilag is szabályozott *bizalmi elv*. Ez általánosságban – függetlenül attól, hogy szerződéses tartalmi, vagy vitarendezési formai szabályokról van-e szó - egyenlő *kockázatmegosztást*, valamint a *jogok és kötelezettségek kiegyenlítetttségét* jelenti, valamint a *kölcsönösen méltányos, ésszerű* („reasonable”) eljárási módszerek alkalmazását is jelenti. Ezeknek a követelményeknek meg kell, hogy feleljen a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa, a Mérnök és a Döntőbizottság (DAB) eljárása során. A vonatkozó kúriai, precedensképes bírósági gyakorlat [Kúria [1] szerint a *tisztességes szerződés átlátható és arányos, egyenlően kétoldalú (szinallagmatikus)*, értelemszerűen attól függetlenül, hogy tartalmi (anyag jogi), vagy vitarendezési (eljárásjogi) kérdésekről van-e szó. Ennek értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy az ún. *anyag jogi igazságosság* (pl. egyenlő kockázatmegosztás a szerződési jogok és kötelezettségek körében) *eltér az eljárásjogi értelemben vett igazságosságtól* (pl. fair eljárás követelménye a vita rendezés során stb.)

Annak ellenére, hogy a FIDIC „Sárga Könyv” tartalmaz szabályokat a *választottbírói eljárás* (20.6.) tekintetében is, ennek az eljárásnak a vizsgálata meghaladja a jelen publikáció célját és tartalmi kereteit. A szerzők azért döntöttek így, mert a *választottbírói eljárás már nem tartozik a szigorú értelemben vett belső vitarendezési mechanizmus körébe*. Az eljáró választottbírói eljárás egy önálló szervezet, és a FIDIC-ben nem található szabályok alapján folytatja le az eljárást. Ennek megfelelően, csak érintőlegesen, a szükséges mértékben kerülnek hivatkozásra a választottbírói eljárással kapcsolatos kérdések. Ettől függetlenül a Mérnök és a Döntőbizottság (DAB) tevékenységét érintő, a szerzők által fontosnak tartott választottbírói

döntések hivatkozásra kerülnek annak érdekében, hogy elősegítsék a FIDIC belső vitarendezési mechanizmus *joggyakorlattal összhangban álló alkalmazását*.

I, A FIDIC belső vitarendezési mechanizmusának jellege és hatékonysága

A FIDIC szerződés lezárása a hibák kijavítási időszak végéhez kapcsolódik, míg a magyar jog a műszaki átadás-átvételt tekinti a teljesítés fő pontjának. A különbség dogmatikai jellegű, a gyakorlatban mindkét rendszer fenntartja a kivitelezési teljesítést követő kötelezettségeket.

Alternatív vitarendezési mechanizmusnak (ADR-Alternative Dispute Resolution) tekinthető-e a FIDIC belső vitarendezési eljárása?

A FIDIC rendszer sajátossága, hogy a vitarendezést nem utólagos jogérvényesítési eszközként kezeli, hanem a projektmenedzsment integráns részeként. Alapelv, hogy a kivitelezésnek a viták fennállása mellett is folytatódnia kell, és a vitás kérdésekben rövid határidőn belül döntést kell hozni.

A FIDIC „Sárga Könyv” vitarendezési mechanizmusának áttekintése előtt röviden ki kell térni arra is, hogy a FIDIC vitarendezési módja bekegyszerűsítendő-e az alternatív vitarendezés (angolul: ADR, (magyarul: AVR) rendszerébe. [k]

A *jogi kultúra* fejlettsége tükröződik a jogi eljárások tartalmi és formai követelményeiben és a szerződés intézményeinek egyre változatosabb megoldási formáinak kimunkálásában és gyakorlati érvényesítésében. Ezen belül kiemelt szerepet kap a viták/jogviták esetén – lehetőleg - konszenzusra épülő döntések meghozatalának minél szélesebb lehetősége. A *konszenzus ugyanis kölcsönösségre, engedményekre és a megegyezésre* épül, s az ilyen jogi eljárás legfőbb célja éppen az *egyezség* megteremtése. Ami a *vállalkozói kultúrát* illeti, ez magában foglalja az alapvető, nemzetközileg is elfogadott piaci normákhoz való viszony milyenségét, értve ezalatt a gazdasági verseny során tanúsított *tisztességes magatartást* éppúgy, mint a *szükséges szaktudás magas szintű ismeretét*, valamint a jogszabályokon alapuló, valamint „íratlan” *üzleti normák betartásához való viszonyt*. Vannak olyan iparágak, ahol különösen kiemelt szerepet kap a felmerülő *konfliktusok, jogviták hatékony, peren kívüli rendezésének igénye*, amely fontos szempont a *hosszabb távú partnerség*, a jó viszony szempontjából. Tipikusan ilyen üzletágnak tekintendő az *építési iparág*.

Milyen eljárási módokat tartalmaz a „klasszikus” értelemben vett ADR? Erre a választ az egységesnek tekinthető angolszász szakirodalom kategorizálása adja meg [d] [e] [f]. A hivatkozott álláspontok szerint a vitarendezési eljárások leegyszerűsítve azon ismérv alapján kategorizálhatóak, hogy a felek ezt *kétoldalúan*, közvetítői segítség nélkül (*negotiation*), *külső harmadik személy* bevonásával (*mediation, conciliation*), valamint kötelező erejű szabályoknak alávetve (akár maguk által hozott szabályzat alapján) kötelező erejű döntést hozó (*adjudication*), illetve rendes illetve választottbírói úton rendezik-e (*litigation, arbitration*). Kiemelendő, hogy a *választottbírói és a rendes bírói eljárás alapvetően a múlt eseményeire és a jogilag értékelhető tényekre fókuszál* szemben a *negotiation-nal és a mediation-nal, amelyek viszont inkább a jelenre és jövőre helyezik a hangsúlyt*. Nemzetközi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a közvetítői jellegű eljárás akkor tud igazán hatékony lenni, ha „*előmozdító-értékelő*” eljárás (facilitative-evaluative process) érvényesül. A mediációs eljárás elején általában az „előmozdító” funkció dominál, később pedig az „értékelő”, de nagyon nehéz ezt azért kategorikusan elhatárolni a processzus folyamatában, mert az adott szituáció megkövetelheti, hogy akár az eljárás befejező szakaszában a kompromisszum előkészítése során a mediator-nak ismét „facilitative”-nek kell lennie. Bármely módszert kívánják a felek alkalmazni, célszerű már az „*alapszerződésben*” rendezni a vitarendezési mechanizmust, mert a konfliktus felmerülése utáni, ilyen jellegű megállapodások esélye jelentősen kisebb. A FIDIC belső vitarendezési eljárása, az adott projektre történő megfelelő adaptációval alkalmas arra, hogy *hatékonyan, viszonylag gyorsan* rendezze a projekt során felmerülő konfliktusokat.

Az üzleti életben köztudottan a *bizalom egy központi kategória*, és a jogvita ezt az alapvető magot támadja meg. Ennek helyreállítására elsődlegesen az AVR módszerek alkalmasak. Általánosságban elmondható,

hogy az AVR fontos eleme a vitás felek önkéntes részvétele és elköteleződése a vita megoldása mellett. Az AVR abban is különbözik a hagyományos peres eljárásoktól, hogy a felek érdekeit és igényeit figyelembe véve igyekeznek lezárni a vitákat, ami *növeli a résztvevők bizalmát a vitarendezési folyamatban*. Az AVR módszerek leggyakrabban egy *pártatlan és a vitában álló felek által választott vagy legalábbis általuk kölcsönösen elfogadott személy* vagy testület (pl. FIDIC Döntőbizottság) közreműködésével működnek. A vonatkozó szakirodalomban [g] [h] [i] [j] konszenzus van abban a tekintetben, hogy mit tekintenek az AVR legfontosabb előnyeinek és hátrányainak.

Előnyei:

- *csökkentheti a vitarendezés költségeit*, amik az állam és a szembenálló felek számára is igen magasak tudnak lenni (eljárási díjak, képviselési, szakértői költségek stb.)
- *lerövidítheti az eljárások idejét is*, hiszen a bíróságoknál jóval rövidebb határidőket szab meg
- *a vitás felek érdekei felőli megközelítés átláthatóbbá és befogadhatóbbá teszi számukra a folyamatot*, hiszen csökkenti a jogszabályok összetettségéből és értelmezési nehézségeiből fakadó akadályokat

Az egyetértésre, vagy legalábbis a megegyezésre való törekvés, a felek aktívabb részvétele és nagyobb beleszólása a vita kereteibe, illetve a vitázók érdekeinek középpontba helyezése azt jelenti, hogy a hagyományos perekkel összehasonlítva, az AVR eljárások kreatívabb, hosszabbban tartó és a vitában álló felek számára kielégítőbb megoldásokkal végződhetnek. Az állami bíróság előtt zajló perekhez képest bizalmasabb és kevésbé formális, ezáltal kevésbé „stresszes”, ezért AVR módszerekben szívesebben vehetnek részt a felek.

Hátrányok:

- *a felek befolyásbeli különbsége hátrányos pozícióba hozhatja a rosszabb helyzetből induló felet*, például ha egy nagyvállalat áll szemben egy kisebb céggel (ez a perek esetében is igaz lehet)
- *használható kizárólag időhúzási taktikaként*
- *a közreműködő személy vagy testület esetleges túlzott szerepe*
- *az információátadás és az átadott információ igazságtartalma a felek jóhiszeműségétől függhet*

Mint elvi lehetőség a vitarendezésre megemlítenéd, hogy a közvetítói tevékenységről szóló 2002.évi LV. tv. egy nagyon formalizált mediációs modellje is rendelkezésre állna, az igazságügyi igazgatás alá rendelt szervezettel, névjegyzékbe vett közvetítőkkal. A szerzők véleménye alapján azonban ez az eljárás mód nem felel meg a gazdaság szereplők jelentős részének B2B (gazdálkodó szervezetek közötti, azaz Business to Business) vitái rendezésére – különösen az építőipari üzletágban – amely minél nagyobb rugalmasságot és gyorsaságot, valamint speciális tudást igényelnek, főleg a projekt megvalósítási fázisban.

Tág értelemben alternatív vitarendezési módszernek tekinthető a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa, azonban a Mérnök és a Döntőbizottság eljárási specialitásai miatt nem kategorizálható és nem azonosítható egyetlen AVR módszerrel sem. Ez azt jelenti, hogy a Mérnök eljárása nem tekinthető mediációs eljárásnak, annak ellenére, hogy *egyeztetési kötelezettsége van a felekkel, minden tőle elvárható meg kell tennie a megállapodás elérése érdekében és méltányos határozatot kell hoznia* (FIDIC „Sárga Könyv” 3.5). A FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa arra törekszik a vonatkozó szabályaival, hogy a Mérnök és a Döntőbizottság eljárása során maximalizálja az AVR előnyeit és minimalizálja annak hátrányait. Ezekről majd a későbbiekben lesz szó.

Hatékonyabb-e jogi, joggazdaságtani, műszaki értelemben a FIDIC vitarendezési mechanizmus, mint a „külső” jogvitarendezés?

Mivel a *hatékonyságnak* a projektre irányadó szerződéses rendszer kiválasztásánál is kiemelkedő jelentősége van, ezért törekedni kell arra, hogy az adott projekt cél elérése a *lehető legalacsonyabb költséggel* mellett legyen lehetséges, azaz a választott szerződéses rendszer – ideértve a vitarendezési mechanizmust is

- könnyen megismerhető, átlátható és alkalmazható, adaptálható legyen. A joggazdasági hatékonyság [l] szempontjából a kockázat elosztását úgy kell meghatározni, hogy a jövőbeli szerződések minél hatékonyabb viselkedésre ösztönözzenek, ezért fontos a jogi kockázatelemzés is a projekttervezési fázisban, amelynek ki kell terjednie a viták esetén felmerülő eljárásokra is. A FIDIC szerződéses szabályrendszere, mint szerződésminta, törekszik a felek közötti *ex ante* kockázatok racionális megosztására és az ezzel járó költségek előre kalkulálására akár szerződésszegés esetén is. Ezzel egy kiegyensúlyozott, kiszámítható együttműködést tehet lehetővé a szerződéses partnerek között a viták rendezése körében.

Nem egyszerűsíti a magyar vitarendezési mechanizmusokat, hogy a szokásos általános beruházási kockázatról sem a 191/2009. Korm. r, sem a Ptk. építési-vállalkozási szerződésekről szóló fejezetei, sem a Kbt. építési szerződésre vonatkozó pontja nem tesznek említést. A magyar jogrend e téren jelentősen elmarad a világon másutt megjelenő tendenciáktól, így a FIDIC rendszerekben kezelt kockázatkezelési eljárásoktól is. Egyébiránt általában a kockázatokat arra a félre indokolt bízni, aki várhatóan a leghatékonyabban képes azokat elhárítani vagy kezelni.

Önmagában már az is hatékonysági tényező, hogy nem kell a feleknek „kitalálniuk”, hanem csak megfelelő módon adaptálni. Megemlítendő, annak sincs akadálya, hogy nem FIDIC szerződésminta alkalmazása során – például egyedi szerződésnél – a szerződő felek alkalmazzák a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusát a Mérnök és a Döntőbizottság eljárásával.

Az egyik leghíresebb nemzetközi példa erre vonatkozóan a Hong Kong reptér „Core programme” 1991-97 projekt [f]. Ez a project alapvetően két részből állt, magából a repülőtér felépítéséből, amelyért a felelősséget a “Provisional Airport Authority” viselte. A másik fontos része ennek a nagyszabású beruházásnak az új repülőtér megfelelő megközelítési infrastruktúrájának kiépítése, ami a “Hong Kong Government Works Branch” feladatkörébe tartozott. Ennek a két jelentős kivitelezési feladatnak az összehangolása érdekében született egy nagyon alapos és részletes magánjogi szerződési dokumentáció, amelyben a felek nagy hangsúlyt fektettek az esetlegesen felmerülő jogvitákra vonatkozó rendelkezések kidolgozására. Ezt egy speciális “négylépcsős” rendszerben szabályozták:

- Submission of a dispute for decision by the Engineer (a vita Mérnök elé terjesztése)
- Mediation (Egyeztetés)
- Adjudication (Testületi döntés a vitáról, Döntőbizottság)
- Arbitration (Választottbíróóság eljárása)

A szerződő felek ezzel a megoldással teljesen kivették az állami bíróság hatásköréből és illetékességéből a kivitelezés során esetlegesen felmerülő konfliktusok rendezését. Ez a gyakorlati megoldás teljesen megegyezik a FIDIC vitarendezési mechanizmusával és a konfliktus rendezés ilyen felépítése tükrözte a felek azon szándékát, hogy a project kivitelezésének folyamatossága az elsődleges és az adott probléma megoldására fókuszál és annak nem a mindenáron történő eldöntésére. Akármilyen felmerülő jogi, műszaki vagy éppen pénzügyi jellegű probléma első lépésben egy műszaki szakember által kerül eldöntésre, kihangsúlyozva ezzel azt, hogy ennél a project-nél a megvalósítás az elsődleges szempont. Ezt jellemzi az is, hogy az “alapszerződés”-ben rögzítésre került, a felek kötelesek folytatni a kivitelezési munkálatokat a jogvita rendezésének teljes ideje alatt is - természetesen amennyiben a vita jellege ezt megengedi és helyrehozhatatlan hátrányokkal nem fog járni - egészen addig, ameddig valamelyik fél fel nem mondja az “alapszerződést”. Ha a felek nem fogadják el a vezető mérnök “döntését”, akkor belép a vitarendezési mechanizmusának második szakasza és így tovább.

Amennyiben költség oldalról vizsgáljuk a kérdést, tényként rögzíthető, hogy a vitarendezési mechanizmusok hatékonysága szempontjából [k] elsődleges annak mérlegelése az érintett fél eljárás indításból származó hasznának milyen a viszonya az adott eljárással kapcsolatos költségekkel. Ennek a kérdésnek a rövid elemzéséhez szükséges egy kis joggazdaságtani kitérő. Ugyanis az ún. jogalkalmazási szakmai hibák torzítják a jog ösztönző mechanizmusait (pl. szerződés szerű teljesítésre) és társadalmi költségekkel jár, ami az érintett felek költségeiként is jelentkezik. Ha például, a felek abban egyeznek meg

peren kívül, mint amit egy bíróság ítélt volna meg (azaz egyezség = per eredmény) abban az esetben a *jogalkalmazási hibából adódó költség ugyanynyi, mint a felek közötti egyezségnél*. Azt is tényként lehet megállapítani, hogy egy peren kívüli, *mediációs, vagy más eljárás* (pl. Mérnök, DAB) *költségei alacsonyabbak*, mint egy peres eljárás terhei, ideértve az illetékeket, jogi képviselési költségeket, szakértői díjakat, továbbá ezek idő vonzatait. Jogos lenne a kérdés, hogy mit jelent a jogalkalmazási hiba és azt, hogy lehet mérni, kalkulálni. A kiindulópont az, egy bírósági eljárásban a bíróságnak csak „*tökéletlen*” *információk* (másodkézből) állnak rendelkezésére, ezért hibát követhet el a tények, körülmények mérlegelése és a jogalkalmazás során. Ennek indoka nemcsak a bíró felkészültségében keresendő, hanem például a felek által előadott tények, körülmények, szakmai és jogi nyilatkozatok milyenségében, ideértve a bírósági eljárásban, vagy azt eljáró szakértőket (TSZSZ-t is). Joggazdaságtani alaptétel, hogy ha az ún. „*tökéletes információ*” alapuló ítélet és a tényleges ítélet tartalma között *nincs különbség*, akkor *nem beszélhetünk bírói hibáról*.

Ilyen ideális eset a gyakorlatban nagyon ritkán fordul elő. Egy *raciónálisan gondolkodó félnek* – legyen az beruházó/megrendelő, vagy vállalkozó – annak alapján kell eldöntenie, hogy érdemes-e egy külső vitarendezési mechanizmust (bírósági eljárást) igénybe venni, hogy a *perindítás költségei meghaladják-e a bírósági eljárás hasznát* (pernyertesség). A perindítás várható költsége attól függ, hogy az eljárást megindító fél mire számít a perindítás után és az eljárás minden fázisához költségeket (kifizetéseket) és százalékos valószínűségeket kell rendelni. Az köztudott, hogy egy bírósági eljárásban a *költségek megosztása alapvetően a pernyertességtől függ*. A perindítás várható költsége mellett kiszámolható a peren kívüli (pl. FIDIC belső vitarendezési mechanizmus), pert megelőző, felek közötti egyezséget célzó tárgyalások várható értéke is. Ha általánosságban 50%-os valószínűséggel számolhatjuk egy peren kívüli egyeztetés valószínűsítését (FIDIC Mérnök, DAB eljárás) és ugyancsak 50% -os valószínűséggel a peres eljárás pernyertességét, akkor a két eljárás közötti alapvető költségkülönbséget, akkor a *peren kívüli mechanizmus igénybevétele joggazdaságtani szempontból is költséghatékony*.

A FIDIC Mérnök, illetve a DAB eljárása során *nincs szükség jogi képviseletre, nem merülhet fel joggazdaságtani jellegű jogalkalmazási hiba, szakmai alapon* kerülnek értelmezésre és elbírálásra a vitás ügyek, *sokkal rövidebb időn belül*, mint egy bírósági eljárásban. Ennek megfelelően elmondható, hogy *költség szempontból általánosságban hatékonyabb a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa, mint a külső vitarendezés (bírósági eljárás)*. Természetesen, az adott projekt jellegétől függően kell a feleknek a projekttervezési, valamint szerződéskötési fázisban már *költségoldalról is kalkulálni* értékelni az esetleges viták rendezésével kapcsolatos költségeket és a Mérnök, valamint a Döntőbizottság eljárásának szabályait.

A Mérnök, illetve a Döntőbizottság (DAB) eljárása kizárja-e a TSZSZ eljárási lehetőségét, vagy párhuzamosan vehetők igénybe a vitarendezési módszerek?

Ahogy már a bevezetőben utalás történt rá, a kötelezően figyelembe veendő Épkiv. nem határoz meg vitarendezési szabályokat a kivitelezési tevékenység szereplői számára. Azonban van egy másik jogszabály, amelyet tekintetbe kell venni a feleknek a FIDIC „Különös Feltételek” elkészítésénél. Ugyanis a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara keretében működő Teljesítésigazolási Szakértői Szerv (TSZSZ) eljárásáról szóló törvény (2013. évi XXXIV. tv.) 8.§.(7) bek. alapján *érvényesen nem zárható ki a TSZSZ eljárása*. Ez azt jelenti, hogy a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusának elemei, *a Mérnök és a Döntőbizottság eljárása nem lehet kizárólagos*. Lehetőséget kell biztosítani a „Különös Feltételek”-ben arra, hogy bármely fél igénybe vegye a TSZSZ szakértői eljárását.

A vonatkozó törvényi szabályok alapján

„A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv az építészeti-műszaki tervezési, kivitelezési szerződés (a továbbiakban együtt: szerződés) építőipari teljesítéséből eredő, e törvényben meghatározott kérdésekben a megrendelő, a tervező, a kivitelező vagy az alvállalkozó (a továbbiakban együtt: fél) megbízására szakértői véleményt ad, ha a teljesítésigazolás kiadása nem történt meg, a kiadása vitás, vagy a teljesítésigazolás kiadásra került, de a kifizetés nem történt meg. /1. § (1) bek./

„A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv véleménye a szerződést biztosító mellékkötelezettségek érvényesíthetőségéhez is kérhető, amennyiben az érvényesítés kérdése vitás a szerződő felek között.” /1.§.(2)bek./

„E törvény alkalmazásában

a) szerződést biztosító mellékkötelezettség a garancia, zálogjog és kezesség,

2.§.(4)bek.b) a mellékkötelezett a Teljesítésigazolási Szakértői Szerv szakvélemény-kivonatának a 8. § (3) bekezdése szerinti közléséig a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) szerinti kötelezett késelemben nem esik.” /1.§.(4)bek./

A fentiekből látható, hogy a TSZSZ hatásköre jogszabályilag szűkebb, mint a Mérnök és a DAB jogköre, mert gyakorlatilag a TSZSZ kötbér (késelelem) ügyekben nem járhat el, ezzel az egyik legfontosabb konfliktus pont a teljesítési késelelem kérdése általa nem vizsgálható, vagy ha vizsgálja is, de szakértői döntés ebben a kérdésben nem születhet. Hasonlóképpen nem értékelhet elvégzett tevékenységeket, arról, hogy azok pót- vagy elszámolható ill. el nem számolható többletmunkának minősülnek-e. A TSZSZ jogosultsága tehát korlátozott, így bizonyos esetekben az igénybevétele indokolt és jogszerű, míg más esetekben kompetencia hiánya miatt ki kell hagyni a vitarendezési eljárásból.

A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv a szerződés teljesítését vizsgálja, szakvéleményt ad ki, amely alapján megállapítható, hogy a szerződés teljesítése megtörtént-e, vagy nem a szerződésnek megfelelő módon történt meg, és a teljesítésért járó ellenérték megfizetése – adott esetben a szerződést biztosító mellékkötelezettség érvényesítése – milyen összegben indokolt. A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv szakvéleményét a kérelemnek – hiánypótlás esetén azok pótlásának – a Teljesítésigazolási Szakértői Szervhez való beérkezését követő naptól számított 30 napon belül készíti el. A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv vezetője – ha az ügy különös bonyolultsága indokolja – a határidőt egy alkalommal, legfeljebb 30 nappal meghosszabbíthatja; a meghosszabbításról legkésőbb a határidő lejártakor értesíti azt, akinek a szakértői véleményt meg kell küldenie. Amennyiben a Teljesítésigazolási Szakértői Szerv véleménye alapján a szerződést biztosító mellékkötelezettség érvényesítése nem indokolt, akkor a garanciát vállaló pénzügyi intézmény vagy biztosító a garanciaszerződésben foglalt fizetési kötelezettségét (pl. jóteljesítési bankgarancia lehívás) nem teljesítheti.

A Mérnök és a DAB eljárása nem zárhatja ki a TSZSZ eljárását, de tekintettel arra, hogy az építőipari jogviták jelentős részét képező és jellemzően késelelmi kötbérrel biztosított teljesítési késelelem vizsgálatára nincs érdemi hatásköre, ezért csak a teljesítési késelelmen kívüli kérdésekben van jelentősége. A TSZSZ eljárás előnyének tűnik a Mérnök és a DAB eljárásánál rövidebb eljárási idő, de ezt a felek a „Különös Feltételekben” szabályozhatják az „Általános Feltételek”-ben foglaltakhoz képest. (Például a DAB 20.4. szerinti 84 napos döntési határidejét le lehet rövidíteni, vagy a 20.1-ben a Vállalkozó részére megadott 42 napos határidőt is rövidíteni lehet a Mérnök eljárásának gyorsítása érdekében). A TSZSZ eljárás vitathatatlan előnye a Mérnök és a DAB eljáráshoz képest, hogy döntése (ha alaptalannak, vagy csak részben alaposnak találja az igényt) megakadályozza a vonatkozó biztosíték (jellemzően bankgarancia) lehívását, és nem állnak be a késelelem jogkövetkezményei a bankgaranciát biztosító pénzintézet, vagy biztosító tekintetében.

Az adott projekt, a felek, valamint a tárgyi vita jellegétől függ, hogy érdemes-e a TSZSZ eljárást igénybe venni a Mérnök, illetve a DAB eljárása helyett, vagy amellet. Ebben a kérdésben, általános véleményt nem lehet megfogalmazni, mivel egy meghatározott oldalról a TSZSZ vélemény igazságügyi szakvéleménnyel egyenrangú. A bírósági eljárásban, ugyanakkor kérdéses is lehet a döntnök véleményének figyelembevétele. A vitatott téma és körülmény dönti el, hogy az esedékes kérdést TSZSZ igénybevétele, vagy külső szakértő segítségével vitatják meg. A TSZSZ jogosultságai tekintetében egy hónapja 2026. évi III. törvénnyel léptek életbe újabb szabályok, amit a külön vizsgálni szükséges.

II, A vitás kérdések belső rendezési sorrendje és a Mérnök, valamint a Döntnök szakmai kompetenciái

A Mérnök és a Döntnök szakmai kompetenciái

A FIDIC szerződéses rendszerben a Mérnök és a Döntnök szerepe nem pusztán eljárási, hanem a szerződés működésének egyik legfontosabb garanciális eleme. Mindkét szerepkör a szerződéses egyensúly fenntartására, valamint a viták megelőzésére és kezelésére irányul, azonban eltérő pozícióból és eszköztárral.

A Mérnök a FIDIC rendszerben sajátos, kettős szerepet tölt be: egyrészt a Megrendelő szerződéses képviselője, másrészt olyan döntéshozó, akinek bizonyos kérdésekben pártatlanul kell eljárnia. Ez a kettősség különösen a változtatások, teljesítési igazolások és igényérvényesítések során válik hangsúlyossá. A Mérnöknek ezért nem csupán műszaki felkészültséggel kell rendelkeznie, hanem képesnek kell lennie a szerződéses logika és a jogi következmények értelmezésére is.

A Mérnök funkciója a FIDIC rendszerben sajátos: egyrészt a Megrendelő képviselőjében jár el, másrészt köteles független, pártatlan döntéseket hozni a szerződés alkalmazása során. Ez a kettős szerep megköveteli a magas szintű műszaki, jogi és szerződésmenedzsment ismeretek együttes meglétét. A Mérnöknek képesnek kell lennie arra, hogy a szerződéses rendelkezéseket a konkrét projektkörnyezetben értelmezze, különös tekintettel a kockázatmegosztás és a „fair contract” elvének érvényesítésére.

A Mérnök függetlenségének kérdése ebben a körben kulcsfontosságú. A gyakorlat egyik legnagyobb dilemmája, hogy a Mérnök miként tud egyszerre megfelelni a megbízói elvárásoknak és a szakmai-etikai normáknak. A nemzetközi gyakorlat – különösen az angolszász FIDIC alkalmazás – ebben a kérdésben egyértelmű irányt mutat: a Mérnök döntési funkciójában nem a megbízó utasításait, hanem a szerződés szerinti „mértányos és ésszerű” (fair and reasonable) megoldást kell követnie. Ez a szemlélet összhangban áll a magyar jog „jóhiszeműség és tisztesség” alapelvével is, ugyanakkor annak gyakorlati alkalmazása - esetenként nemzetközi viszonylatban is - bizonytalan.

A tisztességes szerződés követelménye a magyar jogban a Ptk. 1:3. §-án és a 6:102. § szerinti tisztességtelenségi teszten alapul. Ugyanakkor a kivitelezési jogviszonyokban a bírói gyakorlat még nem egységes abban, hogy mi tekinthető a felek közötti egyensúly megbomlásának, és mi tartozik a felek által vállalt üzleti kockázat körébe. Ez azt eredményezi, hogy a „tisztesség” tartalma gyakran esetről esetre alakul, ami növeli a bizonytalanságot. Ezzel szemben a FIDIC rendszer előnye, hogy a kockázatok és felelőségek előzetesen, strukturált módon kerülnek allokálásra, így a „fair” elv gyakorlati tartalma jobban megragadható.

Gazdasági szempontból ez a megközelítés egyértelműen alátámasztható: a kockázatokat arra a félre célszerű telepíteni, amely azokat a legkisebb költséggel képes kezelni. Ez a joggazdaságtani alapelv a FIDIC rendszerben következetesen érvényesül, és közvetlen kapcsolatban áll a viták számának és súlyosságának csökkentésével.

A Döntnök ezzel szemben kifejezetten független szereplő, akinek feladata a viták gyors, szakmai alapú eldöntése, illetve ideális esetben azok megelőzése. A nemzetközi gyakorlatban a Döntnökök jellemzően több évtizedes kivitelezési, tervezési vagy projektmenedzsment tapasztalattal rendelkező szakemberek, akik kiegészítő képzéseken sajátítják el az adjudikációs eljárások módszertanát. Fontos hangsúlyozni, hogy a Döntnök nem minden jogrendszerben igazságügyi szakértő, ugyanakkor sok esetben mélyebb, kifejezetten FIDIC alapú projektbonyolítási tapasztalattal rendelkezik, mint egy klasszikus szakértő. A gyakorlatban azonban a Döntnök döntési és megállapításai jelentős bizonyító erővel bírhatnak egy későbbi bírósági eljárás során.

A szakmai kompetenciák tekintetében mind a Mérnök, mind a Döntnök esetében három terület együttes megléte szükséges: műszaki szaktudás, szerződéses-jogi ismeretek, valamint projektmenedzsment és

kommunikációs készségek. E három terület integrált alkalmazása nélkül egyik szerepkör sem képes hatékonyan működni.

A szakmai kompetenciák három fő pillérre épülnek:

1. Műszaki kompetencia

- kivitelezési technológiák, szabványok, minőségbiztosítás
- projekt-specifikus kockázatok felismerése
- műszaki döntések következményeinek értékelése

2. Jogi és szerződéses kompetencia

- FIDIC feltételek mély ismerete,
- Ptk., Épkiv., Ábtv. releváns szabályai,
- igényérvényesítés (claim management), határidők

3. Projektmenedzsment és kommunikáció

- konfliktuskezelés,
- döntés-előkészítés és dokumentálás,
- tárgyalási és mediációs készségek,

Melyek a Mérnök státusz megszerzésének és fenntartásának feltételei?

A FIDIC mérnök (FIDIC Engineer) szerepköre a magyar építésügyi gyakorlatban nem egyetlen személynek felel meg, hanem jellemzően a beruházáslebonyolító (BLB) és az építési műszaki ellenőr (MüE) feladatait ötvözi és terjeszti ki. Ennek a két tevékenységi körnek az ilyen mértékű szétválasztása magyar specialitás.

A nemzetközi és a hazai gyakorlat közötti legfontosabb összefüggések:

Feladatkörök egyesítése: Míg a magyar jogszabályok (különösen a 191/2009. Korm. rendelet és az új, 2023. évi LXIX. Ábtv.) élesen elválasztják a műszaki ellenőr és a beruházáslebonyolító szerepét, a FIDIC mérnök mindkét funkciót ellátja.

- A **beruházáslebonyolítóhoz** hasonlóan koordinál, adminisztrál és képviseli az építetót a projekt előkészítése és megvalósítása során.
- A **műszaki ellenőrhöz** hasonlóan felügyeli a kivitelezés minőségét, ellenőrzi a terveket és igazolja a teljesítéseket.

Döntéshozatali jogosultság (Determination): Ez a FIDIC mérnök legspeciálisabb jogosultsága, amelyben jelentősen eltér a magyar beruházáslebonyolítótól. A mérnöknek a szerződés értelmében **pártatlanul** kell döntenie vitás kérdésekben (pl. pótmunkák elszámolása), míg a magyar lebonyolító alapvetően a megrendelő utasításait követő megbízott.

Szerződéskezelési hatáskör: A FIDIC mérnök önállóan adhat ki utasításokat a kivitelezőnek és rendelhet el módosításokat (Variations) bizonyos értékhatárig. A magyar gyakorlatban a beruházáslebonyolító jogköreit szigorúbban korlátozza a megbízási szerződés és a kivitelezési kódex, de a jelenleg szokásos gyakorlatban a FIDIC mérnök szerepét is hasonlóképpen korlátozzák.

Aki Magyarországon FIDIC mérnöki feladatokat lát el, annak rendelkeznie kell a megfelelő magyar szakmagyakorlási jogosultsággal és kamarai tagsággal (beruházáslebonyolítói vagy műszaki ellenőri szakterületen). Az új [2023. évi LXIX. törvény \(Ábtv.\)](#) értelmében az állami építési beruházásoknál kötelező a beruházáslebonyolító alkalmazása bizonyos értékhatár felett, ahol a FIDIC alapelvek és a mérnöki tanácsadás gyakorlata gyakran iránymutatóként szolgál. Összességében a FIDIC mérnök egy "**szuper-lebonyolító**", aki a műszaki kontroll mellett erős döntéshozatali és vitarendezési szerepkörrel is bír.

A Magyar Mérnöki Kamara (MMK) rendszerében a szakmai jogosultság megszerzése és fenntartása folyamatos továbbképzéshez kötött, amely biztosítja, hogy a mérnökök naprakész ismeretekkel

rendelkezzenek. Ugyanakkor a Döntnöki státusz jelenleg inkább nemzetközi szakmai elismerésen és referenciákon alapul, amely indokoltá teszi a hazai minősítési rendszer fejlesztését.

Fontos kérdés, hogy az itthoni szabályok szerint a Döntnök minősülhet-e igazságügyi szakértőnek bírósági eljárásban.

A gyakorlat alapján:

- nem automatikusan, mivel szerepe szerződéses és nem hatósági jellegű,
- ugyanakkor szakértőként kirendelhető, ha megfelelnek az igazságügyi szakértői névjegyzék követelményeinek,
- döntéseik és megállapításaik jelentős bizonyító erővel bírhatnak.

Ez különösen fontos a későbbi jogviták során, ahol a projekt közbeni döntések dokumentáltsága kulcsjelentőségű.

Ki lehet Döntnök, mi a szerepe a Döntőbizottságnak (DAB)?

Döntnöknek olyan személy jelölhető, aki megfelel az alábbi szigorú szakmai és etikai követelményeknek:

- **Szakmai háttér:** Jellemzően tapasztalt mérnök, építész vagy jogász, aki legalább 10 éves gyakorlattal rendelkezik nagyberuházások irányításában vagy vitarendezésben.
- **Függetlenség és pártatlanság:** Nem állhat alkalmazásban egyik félnél sem, és nem fűződhet anyagi érdeke a projekt kimeneteléhez.
- **Szerződésismeret:** Mélyrehatóan ismernie kell a FIDIC szerződéses feltételeket és azok gyakorlati alkalmazását.
- **Nyelvtudás:** Folyékonyan kell beszélnie a projekt kommunikációs nyelvén.
- **Magyarországi jegyzék:** Hazánkban a Magyar Tanácsadó Mérnökök és Építészek Szövetsége (TMSz) tartja nyilván a hitelesített döntnökök listáját.
-

A Döntőbizottság (DAB/DAAB) szerepe:

A bizottság (mely 1 vagy 3 tagból állhat) elsődleges célja a projekt folyamatosságának biztosítása azáltal, hogy megakadályozza a viták elhúzódását.

- **Vitarendezés (Adjudication):** Ha a felek nem tudnak megegyezni, a vita a DAB elé kerül, amely 84 napon belül kötelező erejű határozatot hoz. Ezt a feleknek azonnal végre kell hajtaniuk, még akkor is, ha később választottbíróhoz fordulnak.
- **Vitaelkerülés (Avoidance):** A 2017-es kiadásokban (ahol a név **DAAB**-ra módosult) a bizottság proaktív szerepet kapott: rendszeres helyszíni bejárásokkal és informális tanácsadással segít megelőzni a konfliktusok elmérgesedését.
- **Időbeli megosztásban** lehet állandó bizottság, ami a projekt elején jön létre, végigkíséri a kivitelezést vagy eseti (Ad hoc) bizottság, ami csak egy konkrét vita felmerülésekor állítja fel.

A Döntőbizottság határozata nélkül a viták többsége nem vihető közvetlenül választottbíró elé, így ez a szint a jogi út kötelező előszobája.

A Mérnök, valamint a Döntőbizottság (annak tagjai) szakértőnek minősülhetnek-e rendes, illetve választottbírói eljárásban?

Az állami bíróságokra irányadó, bizonyítási eljárásra vonatkozó hazai jogi szabályozás elsődlegesnek tekinti a *szakértői státusz* tekintetében az *igazságügyi szakértőket* /Polgári perrendtartásról szóló 2016.évi CXXX.tv. (Pp.) 300.§.(2)bek./, valamint a szakértői testületeket, szervezeteket (pl. TSZSZ). Ezért, a rendes bírósági eljárásban a Mérnök, illetve a DAB, vagy annak tagjai csak „*szakértő tanúként*” kerülhetnek meghallgatásra és *nem szakértőként*. (Kivéve, ha igazságügyi szakértői kompetenciával is rendelkeznek.) Ez azért problematikus, mert a FIDIC szerinti Mérnök és DAB tagi státusz magas – szakértői - szintű szakmai elvárásokat fogalmaz meg. Szemben az állami bíróságokra vonatkozó Pp. szabályokkal, az MKIK

Kereskedelmi Választottbíróságának Eljárási Szabályzata /40.§./ lehetővé teszi, hogy a felek a Mérnök és a DAB tagjait szakértőként és ne „szakértő tanúként” vonja be a bizonyítási eljárásba. (A szakértő tanú nem terjeszthet elő szakvéleményt stb.) Az is kihangsúlyozandó, hogy „kötőerő” szempontjából nincs különbség a FIDIC vitarendezési mechanizmusban született döntések és a TSZSZ által hozott döntés között, egyik sem köti az eljáró rendes, illetve választottbíróságot.

III, A Mérnök szerepe és eljárása

Mi a Mérnök szerepe és eljárásának jellemzői?

A Mérnök szerepének és eljárásnak vizsgálatakor elsődleges kérdés annak vizsgálata, hogy státusza azonos-e az Épkip. szerinti műszaki ellenőrrrel. Ahogyan a Kúria egy precedensértékű döntésében [2] kifejtette az építési beruházáshoz kapcsolódó **projektvezető mérnök (FIDIC Mérnök) feladatköre jogilag alapvetően különbözik a műszaki ellenőr szerepétől.**

A FIDIC Sárga Könyv definíciója szerint a Mérnök jelenti azt a személyt, akit a megrendelő megbíz, hogy Mérnökként járjon el a *szervezés teljesítése során*, és akit e célból a szerződéses adatokban megnevez. A megrendelő által biztosított Mérnök a FIDIC szerződések rendszerében *kiemelt jelentőségű szereplő*, az *építési beruházás aktív résztvevője*, aki számos funkciót tölt be a *szervezéses menedzsment*, a *teljesítés igazolása*, az *elszámolhatóság vizsgálata*, valamint a *követelismenedzsment* vonatkozásában. Alapvetően *két szinten gyakorolja jogait*, és teljesíti kötelezettségeit, tekintettel arra, hogy egyrészt eljár a *megrendelő képviselőjeként*, másrészt a *Mérnök egy független és semleges harmadik félnek is minősül*, aki a szerződő felek közötti *egyensúlyt* hivatott biztosítani. A FIDIC „Sárga Könyv” 3.3 szerint a Mérnököt egy *általános utasítási jog* illeti meg a vállalkozó irányába, az utasítások tekintetében a *megrendelő érdekkörében*, a *szervezési teljesítés* érdekében jár el a felek egyeztetése nélkül. A 3.5 előírásai szerint, a *határozathozatali jogát* viszont csak a felekkel történő olyan jellegű egyeztetés után gyakorolhatja, amikor minden tőle elvárható megteheti az adott vitával kapcsolatosan. A Mérnök határozathozatali jogával kapcsolatosan kötelezettség a *méltányos határozat* hozatala. Ennek tipikus példái a 13.3-ban foglalt változtatási eljárás esetkörei, különösen a *pótmunka díj és idő*, valamint *előre nem látható többletmunka miatti költség és idő igények* a vállalkozó részéről.

Ahogyan az már korábban kihangsúlyozásra került, az Épkip. szabályainak alkalmazása kötelező (*kogens*) jellegű, attól a *felek érvényesen nem térhetnek el*. Ha eltérnek, akkor jogszabályba ütköző, *semmis* lesz az adott szerződési rendelkezés /Ptk.6:95.§.(1)bek./ és ez a *jogszabályba ütközés az érvénytelenség jogkövetkezményét* vonja maga után. Ez vonatkozik a műszaki ellenőr tevékenységének szabályozására, illetve eljárására is. Az Épkip. meghatározza a műszaki ellenőr kötelező alkalmazási eseteit,

- az építőipari kivitelezési tevékenységet több fővállalkozó kivitelező végzi,
- az építési beruházás a Kbt. hatálya alá tartozik,
- az építőipari kivitelezési tevékenység kiemelt beruházás,
- az építőipari kivitelezési tevékenység nemzeti emlékműnek minősülő műemlék építményt érint, vagy
- építetetői fedezetkezelő működik közre.

A FIDIC Mérnökhöz hasonlóan, *általános kötelezettsége* az építési műszaki ellenőrnek, hogy a *kivitelezési tevékenység teljes folyamatában elősegíti és ellenőrzi* a vonatkozó jogszabályok, hatósági előírások, szabványok, szerződések és a kivitelezési dokumentáció betartását. Ezen felül, hozzájuk tartozik az építési munka szakszerűségének ellenőrzése a végleges építési (létesítési) engedély és a hozzá tartozó jóváhagyott vagy az egyszerű bejelentés építészeti-műszaki dokumentáció, valamint a kivitelezési dokumentáció alapján. A Műszaki ellenőr Épkip. szerinti kötelezettsége az e-építési napló(k) ellenőrzése, a bejegyzések és egyéb jegyzőkönyvek ellenjegyzése, észrevételezése, valamint a műszaki, illetve gazdasági szükségességéből indokolt tervváltoztatásokkal kapcsolatos javaslatok megtétele az építetető részére. A műszaki átadás-átvételi eljárásban történő részvétel mind a Mérnök, mind a Műszaki ellenőr felelősségi körébe tartozik. Szintén közös kötelezettségük műszaki kérdésekben az építetető döntéseinek előkészítése, műszaki kérdésekben javaslattétel, a pénzügyi elszámolások, felmérések ellenőrzése, teljesítésigazolás.

Jogszabályi előírás alapján az építési műszaki ellenőrnek kötelező a részvétele legalább a *kivitelezési szerződés megkötésétől az építési beruházás végszámla kiegyenlítéséig tart.*

Mind a FIDIC Mérnök, mind pedig az Ép kiv. szerinti Műszaki ellenőr *megbízási szerződés* alapján végzik feladatukat. A Műszaki ellenőr megbízási szerződésének kötelező elemeit is előírja jogszabály, ezek közé tartozik különösen az építési helyszínen az építőipari kivitelezési *tevékenység ellenőrzésének gyakoriságának rögzítése*. A Műszaki ellenőr eljárásának jellegével kapcsolatos szabályok nem találhatók az Ép kiv.-ben szemben a FIDIC szerződésmintával. A Mérnök kétszintű eljárásában – amikor nem a megrendelő képviselőjében jár – előírás a *függetlenség és méltányos eljárás* lefolytatási kötelezettsége, valamint „minden tőle elvárható” megtétele a felek közötti megállapodás érdekében (FIDIC „Sárga Könyv” 3.5.). Ezen követelmények betartása a biztosíték arra, hogy – ha az adott kérdésben megállapodás nem hozható létre a felek között - a Mérnök határozata megfeleljen az *igazságosság, méltányosság (fair eljárás)* követelményének? [1]. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy például *megfelelő határidőt kell biztosítani* a Vállalkozó részére az igénye (pl. pótmunka) megalapozottsága előterjesztése tekintetében, továbbá érdemi és nemcsak formális egyeztetési (mediációs) kötelezettségnek kell megfelelnie a 3.5. szerinti „*minden tőle telhető a megállapodás elérése érdekében*” kitétel alapján.

Az MKIK Kereskedelmi Választottbíróság számos esetben vizsgált a Mérnök eljárásával kapcsolatos kérdéseket. Az M4-es metróprojekttel kapcsolatos, FIDIC „Sárga Könyv” szerinti ítélet [3] alapján *nem állapítható meg a követelés elévülése*, amennyiben valamelyik fél kéri a Mérnök határozatának felülvizsgálatát és a Mérnök ugyan nem változtatja meg a korábbi döntését, de írásbeli értesítésében megerősíti a korábbi döntésében írtakat. *Ez a döntés a közléssel új határozatnak minősül és az elévülés innen számítandó.* Szintén a FIDIC „Sárga Könyv” alapján hozott döntést a választottbíróság – közlekedési műtárgyak tervezése és kivitelezése tárgyában - [4], amely szerint a Mérnök kötbérterhes határidő módosítására való jogosultságát eleve kizárta az, hogy a Szerződés megfelelő alkalmazásában a kötbérigényre alapozott követelést csak a Szerződésben, illetve szerződés-módosításban kikötött kötbérterhes határidők alapozhatták meg, ugyanakkor pedig *a Szerződés kifejezetten kizárta a Mérnöknek a Szerződés megváltoztatására irányuló hatáskörét.* A Szerződés azonban a Mérnököt nemcsak a szerződéses határidők megváltoztatására nem jogosította fel, hanem e szabályozásnak a Vállalkozó követeléséhez rendeltége folytán sem volt a Mérnökre jogosultságot származtató hatása olyankor, ha a Vállalkozó az adott kérdésben nem terjesztett elő követelést. Mindezek alapján megállapítható volt, hogy a felperesi követelés érvényesítésekor sem az eredeti, sem a felek által módosított, sem a Mérnök által érvényesen meghatározott kötbérterhes határidők nem érvényesültek az alperessel szemben, ilyen határidőben megnyilvánuló viszonyítási alap nélkül pedig a Szerződés szempontjából releváns késés, mulasztás, illetve ebből következő hátrányos jogkövetkezmény (követelés) sem volt vele szemben joghatályosan megállapítható, az *ezzel ellentétes mérnöki határozatok pedig szerződésellenesek voltak.*

Azt is fontos megemlíteni, hogy a mérnöki és a döntőbizottsági határozatok *a választottbíróság döntését érdemi tekintetben nem kötik.* A FIDIC szerződésminták (pl. „Sárga Könyv” 20.6. alapján) sajátos rendszeréből az következik, önmagában az a körülmény, hogy a vitás kérésekben a Mérnök és a Döntőbizottság határozatot hozott, *nem zárja ki és nem is korlátozza* annak eljárási lehetőségét, hogy e kérdésben a Mérnök vagy a Döntőbizottság határozatával egyet nem értő bármelyik fél *igényével a felek által kikötött választottbírósághoz forduljon.*

Milyen módon érvényesül az ún. megelőzés jogelve („prevention principle”) a Mérnök feladatkörében?

A FIDIC „Sárga Könyv” 8.4. és 20.1 Alcikkelyekben rögzített, a megvalósítás időtartamának meghosszabbításáról és *vállalkozói követelések kezelésével* kapcsolatos mechanizmus több eleme az angol jogrendszerből származik, alapja az *ún. megelőzés jogelve* [m] Ennek az alapelvnek lényege, hogy a fél nem követelheti a másik fél olyan szolgáltatásának a teljesítését, amelynek *teljesítését saját maga akadályozza meg.* A *prevention principle* hagyományos angolszász értelme szerint a szerződő fél - eltérő kikötés hiányában - nem jogosult arra, hogy a saját magatartásából (jognyilatkozat stb.) előnyt szerezzen.

Az angolszász tradíció szerint a megelőzés jogelve akkor nyer tipikusan alkalmazást, ha a felek közötti szerződés nem tartalmazza a teljesítési határidőnek a megrendelő vállalkozót akadályozó magatartása miatti meghosszabbításának a lehetőségét, illetve, ha a szerződés hiányosan, nem kellő részletettséggel tartalmazza azt. Például, ha az egyik szerződő fél, *jogszerű magatartásával*, mondjuk **pótmunka** megrendelésével *lehetetlenné teszi a másik fél számára, hogy a munkát a meghatározott teljesítési határidőn belül teljesítse*, akkor az, *akinek a magatartása a késedelmet okozta, már nem követelheti az eredeti határidőben történő teljesítést*. Ez összhangban van a Ptk. szabályaival /pl. Ptk.6:126.§., 6:192.§.,6:240.§.(1) bek.,6:244.§(2)bek./ és a FIDIC „Sárga Könyv” 8.4. rendelkezéseivel, azonban a *határidő hosszabbítás nem automatikus*, ehhez a Mérnök eljárása szükséges.

A kivitelezési tevékenység során a *megelőzés jogelvének* következménye a Mérnök eljárásában, hogy az eredeti határidőben történő teljesítés kötelezettségét felváltja, az *ésszerű határidőn belüli teljesítés kötelezettsége*.

Lehet-e ugyanazon személy a FIDIC Mérnök és az építési Műszaki ellenőr?

Elvileg elképzelhető, mert az Épkiv. nem zárja ki, hogy az építési Műszaki ellenőr megbízási szerződésében a jogszabályban meghatározott feladatokon kívül más kötelezettség is meghatározásra kerüljön /Épkiv.16.§.(5)bek.g) pont/. Gyakorlatilag azonban nem biztos, hogy célszerű, hogy ugyanazon személy lássa el ezt a két feladatot, mivel a FIDIC Mérnök feladatköre és „kétszintű” eljárási jogosultságai (megrendelő képviselőként történő eljárás és határozathozatali tevékenység, valamint független félként megállapodás létrehozásának megkísérlése a felek között) jelentősen különböznek az Épkiv. építési műszaki ellenőr „egyszintű” feladataitól. Az viszont tényként rögzíthető, hogy mind a FIDIC Mérnök, mind pedig az építési Műszaki ellenőr munkájának jelentős részét teszik ki a kivitelezés folyamatával kapcsolatos *ellenőrzési* teendők, de ennek részfeladataiban és a vonatkozó felelősségi kérdésekben különböznek egymástól.

Az adott projekttel kapcsolatos egyedi mérlegelés alapján elképzelhető és megvalósítható, hogy a FIDIC Mérnök és az építési Műszaki ellenőri státuszt ugyanazon személy töltse be, ehhez azonban speciális szaktudással és alkalmassággal rendelkező műszaki szakember szükséges, hogy maradéktalanul meg tudjon felelni a „többes szereposztás”-ból fakadó FIDIC és Épkiv. követelményeknek.

IV, A Mérnök eljárásának gyakorlati példája vállalkozói követelések esetén

A FIDIC rendszer nem klasszikus szerződésmódosításokra épül, hanem olyan mechanizmusokra, amelyek dinamikusan alakítják a szerződés tartalmát (különösen változtatások, időhosszabbítás, költségkiigazítás).

Kiemelendő, hogy a FIDIC szerződéses konstrukciók nem ismerik kifejezetten a szerződésmódosítás lehetőségét, hanem *változtatásokról* szólnak. Például a gyakorlatban sokszor alkalmazott „Sárga Könyv” 4.12. pontja *„Előre nem látható fizikai körülmények”*-ről szól (pl. felszín alatti munkáknál), a 8.4 *„Megvalósítási időtartam meghosszabbításáról”*, a 13.1 rögzíti a *„Változtatáshoz való jog”*-ot, a 13.8. pedig egy indexálást *„A költségek változása miatti kiigazítás”* érdekében.

A *vállalkozói igények érvényesítési határideje* jelentősen rövidebb a FIDIC szerződéses rendszerében /FIDIC „Sárga Könyv” 20.1./, mint a Ptk. szerinti, elévülési jellegű öt év. Ez felveti az elévülési idő kérdését, amely alapvetően *jogvesztő*, vagy *elévülési jellegű* lehet. Ha *jogvesztő a jogszabályi, vagy a felek által megállapított határidő*, akkor a megadott határidőn túl már egy nappal sem lehet joghatályosan igényt bejelenteni, de amennyiben *elévülési jellegű*, akkor az elévülés *ún. nyugvása és megszakadása* miatt – a vonatkozó Ptk. szabályok alapján (Ptk.6:24.§.-25.§.) - lehetséges az elévülési határidőn túli jogérvényesítés is. Például, FIDIC „Sárga Könyv” Általános Feltételei (ÁF) 20.1. pontja 28 napos igénybejelentési határidőt határoz meg a vállalkozó részére annak érdekében, hogy *minél kevesebb ideig álljon fenn a felek között jogbizonytalanság* arra nézve, hogy mi tekinthető a vállalkozói díj végleges összegének (tekintettel például a pótmunkákra, előre nem látható többletmunkára stb.). Ez a bejelentés még *nem jelenti az igényösszességű*

meghatározását, hanem csak bejelentése annak, hogy a vállalkozó olyan körülményekkel találkozott, ami véleménye szerint okot adhat későbbi igénybejelentésre. Ezzel a bejelentéssel megadja a lehetőséget a megrendelőnek, hogy a többletköltség felmerülését elhárítsa, az okot adó körülményt megvizsgálja, intézkedjen az elkerüléséről, vagy ha ez nem lehetséges, akkor alaposabban nyomon kövesse a kapcsolódó tevékenységeket és költségeket. Ez a sokat vitatott Alcikkely tulajdonképpen a Ptk. 6:62. § szerinti, *együttműködésre* vonatkozó előírásnak egy speciális és jól meghatározott esetének is értelmezhető. A vállalkozónak tehát egy meglehetősen rövid, jogvesztő határidő alatt kell a Mérnök számára bejelentenie, hogy *akár a szerződés, akár a FIDIC feltételek* alapján követeléssel kíván élni. Ezek az igények vonatkozhatnak *anyagi többletigényre, vagy időtartam hosszabbításra*, illetve mind a kettőre. A bejelentésnek konkrétan kell lenni, megjelölve azokat az eseményeket (pl. építési naplóbejegyzés), körülményeket (pl. feltárás közbeni előre nem látható többletmunka) amelyek az igény alapját képezik. A Mérnök ellenőrzi a vállalkozó által benyújtott dokumentumokat (pl. kimutatásokat), újabb részletezést kérhet a vállalkozótól, de az igénybejelentéstől számított *42 napon belül döntést, határozatot kell hoznia* az adott igénnyel (igényekkel) kapcsolatosan. Amennyiben a vállalkozó nem ért egyet a Mérnök döntésével és a felek kikötötték a Döntőbizottság eljárást, akkor az adott kérdésben már a DAB fog eljáráni.

A 28 napos igénybejelentési kötelezettség funkciója, hogy a Megrendelő időben felkészüljön a vállalkozói többletigények kezelésére. Vagyis intézkedést tegyen a többletköltség vagy kockázat elkerülésére, illetve jobban figyeljen azokra a munkaműveletekre, amelyek következtében többlet költségek merülhetnek fel. Ez a szabályozás funkcionálisan megfelel a Ptk. szerinti akadályközlésnek, de annál szigorúbb, mivel jogvesztő jellegű. (Fontos megjegyezni, hogy az új FIDIC szerződések tartalmazzák a 28 napos szabályt, de nem járnak együtt jogvesztéssel, mert ez a kitétel sok vitát okozott és több esetben ellentmondott a helyi jogszabályoknak.

Korábban sem a joggyakorlatban, sem pedig a bírói gyakorlatban nem volt egyértelmű, hogy *elévülési, vagy jogvesztő* jellegű-e a hivatkozott igénybejelentési határidő, de az utóbbi években már ezzel kapcsolatosan egyöntetűnek tekinthető, mind a választottbírói, mind pedig a rendes bírósági gyakorlat, *jogvesztőnek minősül* az igénybejelentési határidő. Például a Győri Ítéltábla [5] egy 2018-as döntésének indokolásában az alábbiakat fogalmazza meg a FIDIC szerződéses rendszerével és a vállalkozói igényérvényesítés határidejével kapcsolatosan.

„...A felek által megkötött szerződés Általános Feltételeként alkalmazott FIDIC Sárga Könyv több évtizede kialakult és alkalmazott szerződési mechanizmust jelent, mely jellemzően a kockázat- megosztáson alapul. Lényege: világos eljárási védelmet nyújtson a feleknek az egyes kockázatokkal szemben. Eszerint a vállalkozó a szerződés megkötésekor az abban kikötött díjban figyelembe nem vett költségeit csak meghatározott eljárási rendben érvényesítheti a megrendelővel szemben.....a perbeli felek az Általános Feltételekkel és Különleges Feltételekkel kiegészített építési szerződésükben részletesen meghatározhatták a követelés bejelentése (részletezése) határidejét (ÁF. 20. 1.);....” Győri Ítéltábla Gf.20.288./2018/6. sz. ítélete

A szigorúnak tűnő FIDIC szerinti *28 naptári nap* igény bejelentési határidő kezdete attól a naptól kezdődik, amikor a vállalkozó az adott *„eseményről vagy körülményről tudomást szerzett, vagy arról tudomást kellett volna szereznie.”* (Ilyen lehet egy pótmunkára vonatkozó megrendelői e-napló bejegyzés dátuma, vagy egy előre nem látható többletmunka miatt felmerülő többletköltség realizálásának napja stb.). A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a kivitelezési folyamat során felmerülő vállalkozói anyagi többletigények megalapozottságának, jogszerűségének vizsgálata, az arról szóló döntés meghozatala sokkal hatékonyabb ilyen rövid, jogvesztő határidő mellett, mint az általános ötéves elévülési határidőn belül. Több hónappal, vagy több évvel később bejelentett és érvényesíteni szándékozott ilyen vállalkozói igény *az idő múlásával egyrészt sokkal nehezebben bizonyítható* – akár igazságügyi szakértő bevonása mellett is – másrészt, a projekt lezárása után elkerülhető és felesleges konfliktusforrást, jogvitát jelent a felek között.

A FIDIC „Sárga Könyv” szerinti tervezési-kivitelezési szerződés alapján meghozott választottbírói ítélet [6] szerint, ha a Vállalkozó jogosultnak tekinti magát a Megvalósítás Időtartamának meghosszabbítására és/vagy további fizetésre, a FIDIC Feltételek bármelyik pontja szerint, vagy a Szerződéssel

összefüggésben, a Vállalkozó köteles értesíteni a Mérnököt, leírva a követelést kiváltó eseményt vagy körülményt. *Az értesítést a legrövidebb időn belül kell kiküldeni, de nem később, mint 28 nappal az után, hogy a Vállalkozó észrevette, vagy észre kellett volna, hogy vegye az eseményt vagy körülményt.* Ha a Vállalkozó 28 időtartamon belül nem küld értesítést a követeléséről, a Megvalósítás Időtartama *nem hosszabbítható meg és a Vállalkozó nem válhat jogosulttá további fizetésre, és a Megbízó mentesül minden követeléssel kapcsolatos felelősség alól.* [FIDIC Sárga Könyv 20.1. Alcikkely]

Ugyanezen döntés kifejtette, hogy a *vállalkozói követelések érvényesítési formai sorrendjét kötöttnek tekintik*, ha a felek a szerződésben megállapodnak a Mérnök és a DAB eljárásról. Ha viszont csak a Mérnök eljárásáról egyeznek meg, abban az esetben, *a közvetlen választottbírósági keresetindítás helyett először a Mérnöknek kell igényt bejelenteni, majd a Mérnök határozatát követően nyílik meg a jog a választottbírósági jogorvoslathoz.* Szerződés szerinti eljárásrendben először be kell jelenteni a vállalkozói követelést a 20.1. Alcikkely szerint, erről a Mérnök dönt, és a Mérnök határozata ellen először a Döntőbizottsághoz (ha kikötötték), végül pedig a kikötött választottbírósághoz lehet fordulni. Kifejtette azt is a Választottbíróság, hogy a felperesnek a 20.1. Alcikkely szerint 28 napos *jogvesztő határidő* állt rendelkezésére a többletfizetés iránti követelése Mérnök részére történő bejelentésére, amely határidő akkor kezdődött, amikor a *tudomást szerzett vagy az elvárhatósági mérce szerint tudomást kellett szerezzen a követelésére okot adó eseményről vagy körülményről.*

A FIDIC „Sárga Könyv” szerinti kockázatmegosztás "mozgatórugója" a 20.1 alcikkely, mely a követelésemenedzsmet szabályaival foglalkozik [1]. Ennek tipikus példái a *pótmunka díjigény, valamint az előre nem látható többletmunka miatti költség igény.* Ezeknek az igényeknek jellemzően *pénzügyi és idő vonzatuk is van*, ezért a mérnöki eljárásnak *komplexen* kell kezelni az ilyen igényekkel kapcsolatos körülményeket.

A Kereskedelmi Választottbíróság egyik ítéletében [7] foglalkozott a 8.4 Alcikkely értelmezésével a Mérnök eljárásával összefüggésben, amely tételesen meghatározza azokat a körülményeket, melyek feljogosítják a vállalkozót a *megvalósítás időtartamának meghosszabbítására.* Az itt rögzített okok az alábbiak: (a) a szerződés tárgya szerinti létesítménnyel kapcsolatos változtatás; (b) olyan késleltető ok, amely a vállalkozót bármely alcikkely alapján időtartam hosszabbítására jogosít fel; (c) rendkívül extrém időjárás viszonyok; (d) járvány vagy kormányzati intézkedés miatti hiány; (e) *bármely késlekedés, akadályozó vagy gátló tényező, amely a megrendelő, illetve a megrendelő érdekkörébe tartozó személy(ek) magatartása miatt következik be.* A pótmunka, ilyen vonatkozásban a megrendelő részéről felmerülő jogszerű „késlekedési tényező”, amelyet a Mérnöknek döntése során értékelnie kell az adott ügy jellegének megfelelően (az ún. *megelőzés jogelve* – prevention principle alapján), hiszen ez befolyásolhatja az esetleges megrendelői késedelmi kötbér igényeket is.

Bármilyen kérdésben is kell döntést, határozatot hoznia a Mérnöknek – amennyiben a felek a DAB eljárást is kikötötték – a Mérnök határozata nem tekinthető abszolút véglegesnek, valamelyik fél indítványára a Döntőbizottság jogosult ezt felülvizsgálni, vagy DAB eljárás hiányában közvetlenül választottbírósághoz (rendes bírósághoz) lehet fordulni.

V, A Döntőbizottság kijelölése és eljárása

Kötelező-e a Döntőbizottság alkalmazása, mi az összetétele, jogköre és a döntéshozatali mechanizmusa?

Az első és egyben legfontosabb kérdés, hogy kötelező-e a DAB alkalmazása. A válasz egyértelműen az, hogy nem. Azonban a feleknek mérlegelniük kell költséghatékonysági szempontból is, hogy mi számukra a kedvezőbb. Egy olyan belső, szakmai vitarendezési mechanizmus beépítése, amely előre megismerhető szabályok alapján, *fair eljárás* keretében, elsődlegesen *szakmai alapon* próbálja rendezni a felek közötti vitát (pl. többletmunka igény) a Mérnök eljárást követően. Vagy pedig a DAB mellőzésével, a Mérnök eljárást követően, a nyitott kérdések választottbíróság, illetve rendes bíróság elé kerüljenek. Joggazdaságtani szempontból [k] költséghatékonyabb lehet a döntőbizottsági eljárás, mint a bírósági eljárások azok költsége és idő vonzataival (eljárás költségek és díjak, jogi képviselési költségek, szakértői eljárások és költségek

stb.). Arra nincs garancia, hogy a DAB eljárás véglegesen lezárja az adott vitát a felek között, de jelentős esélyt jelent a konfliktus belső rendezésére. Az mindenképpen javasolt, hogy a felek már a szerződéskötés fázisában, a kivitelezés megkezdés előtt rögzítsék a „Különös Feltételek”-ben a DAB eljárás szabályait, ideértve a Döntőbírók számát és meghatározva azt a személyi kört, akik közül felkérésre kerülnek. A szerződésben történő „előre rögzítés” melletti legfontosabb érv, hogy gyakorlati tapasztalatok alapján egy vitás kérdés felmerülését követően a felek nem biztos, hogy meg tudnának egyezni abban, hogy legyen-e döntőbizottsági eljárás, hány Döntőbíró legyen, kik legyenek azok stb.

A Döntőbizottság eljárásának lényege, hogy ha vita felmerül a felek között a szerződéssel, vagy a kivitelezési tevékenységgel kapcsolatosan, ideértve bármilyen vitát a Mérnök eljárásával, határozatával összefüggésben (igazolás, döntés, utasítás, vélemény, értékelés), akkor a Döntőbizottság (a továbbiakban: DAB) kinevezése után a FIDIC szerződésminta Döntőbizottság (Döntőbíró) kinevezéséről szóló 20.2. és a Döntőbizottság kinevezésének elmulasztásáról szóló 20.3. Alcikkelyei szerint bármelyik fél, írásban a Döntőbizottság elé terjesztheti a vitát, a másik félnek és a Mérnöknek eljuttatott másolatokkal. Az ilyen előterjesztésnek tartalmaznia kell, hogy mely Alcikkely szerint készült. A feleknek lehetőségük van egy vagy három Döntőbíró igénybe venni, a Döntőbírók száma függhet a projekt nagyságától és más szempontoktól (pl. csak hazai cégek vesznek-e benn részt stb.). A DAB eljárásban kiemelten fontos, az összes érintett fél köteles *haladéktalanul* a Döntőbizottság számára átadni minden információt, és lehetővé tenni a helyszínhez és a berendezésekhez való hozzáférést [n]. Az is kiemелendő, hogy *a DAB eljárása nem minősül döntőbírói eljárásnak*, azaz nem hozhat közvetlenül kötelezően végleges döntést, mert a felek „egyet nem értést” terjeszthetnek elő (FIDIC „Sárga Könyv” 20.4.). A DAB-nak fő szabály szerint 84 napon belül kell meghoznia döntését, amely határidő a „Különös Feltételek”-ben lerövidíthető. (Például azért, hogy „versenyképes” legyen a TSZSZ 30 nap, esetleg plusz 30 napos eljárásával) *Indokolt döntést* kell hoznia, és meg kell jelölnie, hogy melyik Alcikkelyre (Alcikkelyekre) alapozva hozta. Annak ellenére, hogy a DAB döntés nem kötelező érvényűen végleges, fő szabályként a határozatuk mindkét felet köti, akiknek *haladéktalanul* eleget kell tenniük, amíg azt *békés megegyezéssel*, vagy *bírói döntéssel nem módosítják*. A DAB döntése nyomán - hacsak a szerződést nem bontották fel - a vállalkozó a *szerződésnek megfelelően köteles folytatni a létesítmények kivitelezését*.

Mit jelent az „egyet nem értés” a DAB döntésével szemben?

Ha bármelyik fél elégedetlen a Döntőbizottság határozatával, akkor *28 nappal a határozat kézhezvétele után értesítheti erről a másik felet* (FIDIC „Sárga Könyv” 20.4.). Amennyiben a DAB nem hozza meg határozatát a 84 napos (vagy a „Különleges Feltételek”-ben meghatározott) időtartamon belül, akkor bármelyik fél 28 napon belül az időtartam lejáratá után értesítheti a másik felet *elégedetlenségéről*. Az elégedetlenségről szóló értesítésnek minden esetben *tartalmaznia kell, hogy mely Alcikkely szerint készült, ismertetnie kell a vita tárgyát, és az elégedetlenség okát*. A FIDIC „Sárga Könyv” 20.7. és a 20.8. Alcikkelyekben leírtakat kivéve, egyik fél sem jogosult egy vita választottbírói eljárásának kezdeményezésére, *hacsak nem küldött értesítést elégedetlenségéről*. Ha a Döntőbizottság meghozta határozatát egy mindkét felet érintő vita tárgyában, és egyik fél sem küldött értesítést elégedetlenségéről 28 napon belül, a DAB határozatának kézhezvétele után, akkor a *határozat véglegessé és mindkét félre kötelező érvényűvé válik*. Megemlítendő, amennyiben Választottbírói eljárásra kerül sor, akkor a pert indító fél (felperes) a Választottbírói eljárásról kérheti a FIDIC „Sárga Könyv” 20.4. Alcikkelye alapján *kötelezze az alperest a DAB határozatában foglalt teljesítésére*, ugyanis a hivatkozott Alcikkely szerint *„a határozat mindkét felet köti, akiknek ennek maradéktalanul eleget kell tenniük, hacsak és amíg azt békés megegyezéssel, vagy bírói döntéssel az alábbiak szerint nem módosítják”*.

A FIDIC „Sárga Könyv” 20.4. Alcikkely utolsó bekezdése logikailag rendezi az előtte álló bekezdésekben szereplő kötőerő értelmezését. A rendszertani értelmezés szabályait követve, a szerkesztésben később álló cikkely elsőbbséget élvez, s az utolsó bekezdés két feltételt állít a határozat *végleges és kötelező érvényének*, nevezetesen, *ha a DAB meghozta határozatát egy mindkét felet érintő vita tárgyában, és egyik fél sem küldött értesítést elégedetlenségéről 28 napon belül*. A két feltétel együttes teljesülését az *és* konjunktív kötőszó egyértelműsíti, következésképpen, ha bármelyik feltétel nem következik be, akkor a határozat *nem válik véglegessé és nem lesz mindkét félre kötelező érvényűvé*. A DAB határozatok végleges kötelező jellegének megítélése a nemzetközi gyakorlatban egyáltalán nem egyértelmű és egységes, valamint nem tekinthető

általánosan elfogadottnak az a fajta nemzetközi választottbíróági gyakorlat sem, amely a DAB határozatok közbenső- vagy részítélettel történő végrehajtását lehetővé teszi.

Kiemelendő, hogy a DAB döntések kötelező erejének és végrehajthatóságának kérdése az egyik kulcsproblémája a FIDIC szerződések rendszerének. Ez alól kivételt képez a FIDIC által 2007 szeptemberében training verzióban kiadott, majd 2008 szeptembere óta végleges formájában alkalmazható ún. *Gold Book*, amelynek 20.9. Alcikkelye lehetővé teszi mind az ideiglenesen kötelező, mind pedig a végleges jelleggel kötelező DAB döntések végrehajtását. A *végleges és kötőerővel bíró DAB határozat a választottbíróági ítélet útján* válik „klasszikus értelemben” végrehajthatóvá. A FIDIC „Sárga Könyv” 20.7. Alcikkelyében foglalt konjunktív feltételek hiányában azonban a „Különös Feltételek” által módosított „Általános Feltételek” *nem rendelnek semmilyen jogkövetkezmenyt* annak a félnek a magatartásához, amelyik az előírt határidőn belül elégedetlenségi értesítéssel megtámadott, folyamatban lévő választottbíróági eljárás tárgyát képező - ennél fogva *kötőerővel ugyan bíró, de nem végleges* - DAB határozat előzetes teljesítését megtagadja.

VI, Jogorvoslati lehetőség a Mérnök és a Döntőbizottság eljárásával kapcsolatban

Lehet-e közvetlenül a választottbíróasághoz fordulni a Mérnök, illetve a Döntőbizottság helyett?

Feltételezve azt, hogy a felek nem zárták ki a „Különös Feltételek”-ben a Mérnök és DAB eljárását, a hazai választottbíróági gyakorlat szerint [8] a FIDIC szerződések sajátos rendszeréből következően, önmagában az a körülmény, hogy a vitás kérdésekben a Mérnök és a Döntőbizottság határozatot hozott, *nem zárja ki és nem is korlátozza annak eljárási lehetőségét*, hogy e kérdésben a Mérnök vagy a Döntőbizottság határozatával egyet nem értő bármelyik fél igényével a felek által kikötött Választottbíróasághoz forduljon.

Felhasználhatók-e a választottbíróási eljárásban a Mérnök és döntőbizottsági eljárásban tett nyilatkozatok?

A választottbíróási eljárásban bizonyítékként felhasználható a DAB döntése és ugyanez vonatkozik a Mérnök eljárás bizonyítékaira is. (Még akkor is, ha a FIDIC „Sárga Könyv” erről kifejezetten nem rendelkezik, de mégis ez következik a MKIK Kereskedelmi Választottbíróaság Eljárási Szabályzatából, a 40.§. alapján.) Fő szabályként, *tanú, illetve „szakértőtanú” pozícióban* kerül a Mérnök meghallgatásra egy választottbíróási eljárás bizonyítási eljárásban, de a Választottbíróaság Eljárási Szabályzata alapján, illetve, ha a Felek ezt előre rögzítik a „Különös Feltételek”-ben, akkor *szakértőként* is figyelembe veendő.

Kötik-e a mérnöki, illetve döntőbizottsági határozatok a Választottbíróaságot a döntésében?

A mérnöki és a döntőbizottsági határozatok a *Választottbíróaság döntését érdemi tekintetben nem kötik*, ezeket *teljes mértékben felülmérlegelheti, felülbíráhatja* /FIDIC „Sárga Könyv” 20.6./.. Ami még ugyanilyen fontos rendelkezés, hogy *egyik fél sem korlátozható* a korábbi DAB eljárás során előadott bizonyítékaira, nyilatkozataira, szakmai érveire. Sőt a fél, még az általa tett, „egyet nem értés” indokaihoz sincs kötve a választottbíróási eljárásban.

VII, A Mérnök és a Döntőbizottság szerepének és eljárásának műszaki és projektmenedzsment vetületei

A FIDIC rendszer egyik legfontosabb sajátossága, hogy a vitarendezést nem utólagos jogi eszközként kezeli, hanem a projektmenedzsment szerves részeként. Ebből következően a Mérnök és a Döntőbizottság működése közvetlen hatással van a projekt időbeli, költség- és minőségi teljesülésére.

A hazai gyakorlatban a viták rendezése jellemzően peres úton történik, amely hosszadalmas és költséges, és gyakran a projekt leállításához vagy ellehetetlenüléséhez vezet. Ezzel szemben a FIDIC rendszer logikája szerint „a munka haladjon”, és a viták rendezése a kivitelezéssel párhuzamosan történjen.

Ennek egyik legfontosabb eszköze a gyors döntéshozatal. A FIDIC rendszerben számos határidő – például a 28 napos igénybejelentési kötelezettség – ezt a célt szolgálja. A 28 napos határidő funkciója nem pusztán formalitás: lehetőséget ad a Megrendelő számára, hogy időben reagáljon, felkészüljön a várható költség- vagy időbeli következményekre. Funkcionálisan ez a szabály megfeleltethető a magyar jog szerinti akadályközlés intézményének, ugyanakkor annál strukturáltabb és következetesebb rendszert alkot.

A szerződés lezárásának kérdésében is eltérő logika figyelhető meg. A FIDIC rendszerben a szerződés lezárása a hibák kijavítási időszak (Defects Notification Period) végéhez kötődik, míg a magyar jogi megközelítés szerint a szerződés a műszaki átadás-átvétellel teljesül, és ezt követően már csak járulékos kötelezettségek maradnak fenn. Ez a különbség azonban inkább dogmatikai, mint gyakorlati jelentőségű, mivel mindkét rendszerben fennmarad a vállalkozó helytállási kötelezettsége a garanciális időszak alatt.

A szerződés módosításának kérdésében szintén lényeges eltérés mutatkozik. A FIDIC rendszer nem klasszikus értelemben vett szerződésmódosításokban gondolkodik, hanem abban, hogy egy adott változás esetén milyen eljárási rend szerint kell a szerződéses feltételeket – időben vagy költségben – korrigálni. Ez a megközelítés egyre inkább megjelenik a hazai közbeszerzési gyakorlatban is, ahol bizonyos esetekben a szerződés nem formális módosítással, hanem a szerződéses mechanizmusok alkalmazásával változik meg.

A Mérnök és a Döntőbizottság működése különösen fontos a projektmenedzsment három kulcsterületén:

Az időmenedzsment szempontjából a gyors és szakmailag megalapozott döntések csökkentik a kivitelezési késedelmeket, és lehetővé teszik a projekt folyamatos előrehaladását. A költségmenedzsment területén az időben kezelt igények és viták megakadályozzák a költségek eszkalálódását. A kockázatmenedzsment szempontjából pedig a viták korai felismerése és kezelése csökkenti a későbbi jogviták valószínűségét.

A Döntőbizottság egyik legnagyobb előnye, hogy a projekt teljes időtartama alatt figyelemmel kísérheti annak alakulását, így nem utólag, hanem a folyamat részeként képes beavatkozni. Ez a „dispute avoidance” szemlélet jelentős előrelépést jelent a hagyományos, utólagos vitarendezési modellekhez képest.

Kompetencia Típus	Beruházásleboncoló (BLB) (Hazai gyakorlat)	FIDIC Mérnök (The Engineer) (Nemzetközi gyakorlat)	Döntnök (Adjudicator / DAAB) (Vitarendezés)
Humán: Stratégiai szemlélet	A projekt céljainak és az Építető üzleti érdekeinek összehangolása.	A szerződés hosszú távú integritásának és a műszaki céloknek a védelme.	A jogviták rendszerszintű, a projekt előrehaladását nem gátló feloldása.
Humán: Konfliktuskezelés	Mediáció a szereplők között; az Építető nevében történő tárgyalás.	Semleges döntéshozatal (2017-es könyvek); a felek közötti méltányos egyensúly tartása.	Kvázi-bírói szerep: bizonyítékokon alapuló, elfogultlan határozathozatal.
Humán: Kommunikáció	Projektadminisztráció, titoktartás kezelése, egységes dokumentumkezelés .	Formális utasítások kiadása, jegyzőkönyvezés és hivatalos jelentéstétel.	Eljárási szabályok (Procedural Rules) betartatása és írásbeli indoklás.
Szakmai: Műszaki ellenőrzés	Nem alapfeladat: Magyarországon külön jogosultsághoz kötött (MűE)	Integrált feladat: ő végzi a helyszíni ellenőrzést és a minőségigazolást is.	Csak a vitatott műszaki tényállások szakértői felülvizsgálatát végzi.
Szakmai: Költségmenedzsment	Gördülő költségtervezés, költségkontroll, Költségszakértő koordinálása.	Teljesítésigazolások (IPC) kiadása, a szerződéses egységárak alkalmazása.	Pénzügyi követelések (Claims) jogosságának és mértékének megítélése.
Szakmai: Kockázatkezelés	Projektszintű kockázatelemzés és kezelési stratégiák kidolgozása.	Szerződéses kockázatok (pl. vis maior, talajviszonyok) elosztásának felügyelete.	A felelősség és a kockázat viselésének szerződés szerinti eldöntése.
Szakmai: Beszerzés	Tervezők, kivitelezők és szakértők kiválasztási folyamatának irányítása.	Jellemzően csak a Vállalkozó által javasolt alvállalkozók jóváhagyása.	Nincs beszerzési szerepköre.

Kitekintés

Az állami közbeszerzések területén a jelenlegi jogszabályok értelmében 200 millió Ft feletti értékű projekt vita esetén csak rendes bírósághoz lehet fordulni. Fontos változás, hogy 2025. január 28-tól alapjaiban módosult a magyar illetéktörvény, eltörölve a korábbi 1,5 millió forintos illetékplafont.

Normál polgári bírósági peres eljárásban az államnak fizetendő illeték mértéke sávosan változik. 100 millió forintos pertárgyérték esetén az illeték mértéke: 10 millió Ft feletti részre egy fix összeg + a 10 millió feletti rész meghatározott százaléka. Egy 100 millió forintos per illetéke ma már nem áll meg a korábbi 1,5 millió maximumon, hanem a sávos rendszer miatt több millió forintba rúghat (pontos összege a törvényi táblázat alapján kb. 4,5–5 millió forint körül mozog, mivel a felső korlát megszűnt). A perek időtartama általában hosszabb (évek), és lehetőség van fellebbezésre (másodfok), ami további illetékköltséget jelent.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) mellett működő Állandó Választottbíróság eljárási díja nem illeték, hanem egy összetett eljárási díj, amely tartalmazza a bírák tiszteletdíját és az adminisztrációs költségeket is. Regisztrációs díj fix összeg (kb. 250.000 Ft). Eljárási díj: 100 millió forintnál a díjszabás sávos. Egy 100 millió forintos ügyben az eljárási díj (háromtagú tanács esetén) nagyságrendileg 5-7 millió forint között alakulhat. Jellemzők az egylépcsős eljárás (nincs fellebbezés), így az ítélet azonnal jogerős és végrehajtható. Ezért a költség "egyszeri".

Egy 1 milliárd forintos (1 000 000 000 Ft) pertárgyértékű ügy már a "nehézsúlyú" kategória, ahol a költségek tervezése kritikus. Nagy értékű vita esetén az idő és költségbecslések így néznek ki:

Költségnem	Normál állami bíróság	Választottbíróság (MKIK)
Bírósági illeték / Eljárási díj	~55.000.000 Ft	~28.000.000 Ft
Ügyvédi munkadíj (becsült alap)	~15.000.000 - 20.000.000 Ft	~12.000.000 - 18.000.000 Ft
Szakértői díjak (építőipar/gazdaság)	3.000.000 - 8.000.000 Ft	3.000.000 - 8.000.000 Ft
Sikerdíj (nyerés esetén, becsült)	5-10% (~50-100 M Ft)	5-10% (~50-100 M Ft)
Várható időtartam	3–6 év (jogorvoslatokkal)	8–14 hónap
ÖSSZESEN (induló tőkeigény)	~75.000.000 Ft + ÁFA	~45.000.000 Ft + ÁFA

Hacsak a peres eljárást kezdeményező félnek nem az a célja, hogy a döntést időpontját minél későbbre tolja, akkor pergazdasági szempontból a választott bíróság az előnyös megoldás. A szerzők úgy vélik, hogy ezek a körülmények módosíthatják az állam eljárását, így a jogszabályokat, amelyek választottbíróságok működésére és ezáltal – FIDIC szerződések esetén - a döntő tevékenységre is kihatással lesz.

Záró gondolatok

A jelen publikáció gondolat kísérlete arra irányult, hogy a kivitelezési tevékenység szereplői számára rövid áttekintést adjon azon problémakörök tekintetében, amelyek elméletileg és gyakorlatilag felmerülhetnek a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusának alkalmazásának mérlegelésénél, valamint alkalmazásakor.

Az összegzés keretében fontos felhívni arra figyelmet, hogy a Mérnök és DAB eljárási hatékonyságának növelése érdekében – elismerve az eddigi erőfeszítéseket - szükséges még szélesebb körű tájékoztató munkát végeznie a FIDIC magyarországi szervezetének a „Magyar Tanácsadó Mérnökök és Építésszak Szövetségének” (TMSZ). Ennek keretében, többek között ki kell hangsúlyozni, hogy a *TSZSZ eljárását nem lehet kizárni és nem lehet a Mérnök, valamint a DAB eljárását kizárólagossá tenni*, de fontos bemutatni, hogy összességében versenyképes lehet a TSZSZ eljárásával a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa. A szerzők véleménye szerint akkor igazán versenyképes a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa a TSZSZ eljárásával, ha a „Különös Feltételek”-ben az eljárási határidők csökkentése megtörténik, legalább a TSZSZ

szerinti szintre. (Például a DAB 20.4. szerinti 84 napos döntési határidejét le lehet rövidíteni, vagy a 20.1-ben a Vállalkozó részére megadott 42 napos határidőt is rövidíteni lehet a Mérnök eljárásának gyorsítása érdekében stb.) Azt is hangsúlyozni szükséges, hogy az *igazságügyi szakértői státusszal nem rendelkező* Mérnök és DAB tagok rendes, vagy választottbírói bizonyítási eljárásban történő részvétele *nem automatikusan jelent szakértői szintű bizonyítást, hanem az állami bíróságok előtt csak „szakértő tanú” pozíciót.* (A szakértő tanú nem terjeszthet elő szakvéleményt, nem nyilatkozhat szakértői bizonyossággal stb.) A rendes bírósági eljárással szemben, a választottbírói eljárásban szakértőnek minősülhet a Mérnök és a DAB tag. Ezzel a körülménnyel számolni kell már a szerződés előkészítési fázisban.

Megjegyzendő az is, kétségtelen versenyhátránya a FIDIC vitarendezési mechanizmusának a TSZSZ eljárásával szemben, hogy ameddig a *TSZSZ döntése meg tudja akadályozni például egy teljesítési/jóteljesítési bankgarancia lehívását*, addig a Mérnök és a DAB döntése nem. Ezt leszámítva azonban az a szerzőtársak meggyőződése, hogy a FIDIC belső vitarendezési mechanizmus „Különös Feltételek”-ben történő megfelelő szabályozása versenyképessé teheti a TSZSZ-el szemben. Különös tekintettel arra, hogy az ún. „kötőerő” szempontjából nincs különbség a FIDIC vitarendezési mechanizmusban született döntések és a TSZSZ által hozott döntés között, *egyik sem köti az eljáró rendes, illetve választottbírósgot.*

A belső vitarendezési mechanizmussal kapcsolatos TMSZ felvilágosító tevékenység másik javasolt fókusza az lehetne, hogy a *Mérnök státusza nem azonos az Épkiv. szerinti Műszaki ellenőr pozícióval* (feladat, felelősség, eljárás stb.). Ugyanis a Mérnök alapvetően *két szinten gyakorolja jogait*, és teljesíti kötelezettségeit, tekintettel arra, hogy egyrészt eljár a *megrendelő képviseletében*, másrészt a *Mérnök egy független és semleges harmadik félnek is minősül*, aki a szerződő felek közötti egyensúlyt hivatott biztosítani. Ezzel szemben a Műszaki ellenőr eljárása, az Épkiv.-ben előírtak szerint kizárólag csak „egy szintű”.

A konklúzió az lehet, hogy a kivitelezési tevékenység körülményei és az adott projekt jellege, továbbá a felek szándékai, valamint a vonatkozó hazai jogszabályoknak történő megfelelés *egyedi vizsgálatával mérlegelendő, hogy milyen módon szabályozandó a „Különös Feltételek”-ben a FIDIC belső vitarendezési mechanizmusa.* Ez a mechanizmus egy olyan rendelkezésre álló minta, amelyet nem kell a feleknek „kitalálni”, hanem csak megfelelő módon adaptálni, szemben az egyedi szerződési rendszer, vagy megrendelői/beruházói ÁSZF választásakor. Sőt, az is reális megoldás lehet, hogy egyedi szerződési rendszer, vagy megrendelői/beruházói ÁSZF alkalmazása során a Felek csak átvegyék a FIDIC belső vitarendezési mechanizmus szabályait, anélkül, hogy a többi FIDIC szabály alkalmazásra kerülne.

Szakirodalmi és jogeset hivatkozások jegyzéke

[a] FIDIC „Sárga Könyv” (2011) *Üzemek, Telepek és Tervezési–Építési Projektek Szerződési Feltételei*

[b] Dr.Szigeti Zsolt (LL.M)- Zsigmondi András: *Hatékonyabb-e a FIDIC szerződéses rendszer alkalmazása beruházási projektek megvalósítása során az ÁSZF (Általános Szerződési Feltételek) szerződéses rendszerhez képest, különös tekintettel a tisztességes szerződés követelményeire?* (Közbeszerzési Értesítő Plusz 2023.V. évfolyam 12.szám 30.oldal 3.4 pont)

[c] tanulmány (2026): Dr. Szigeti Zsolt (LL.M.) *A FIDIC „Sárga könyv” és az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet (Épkiv. vagy „Kivitelezési Kódex”) együttes alkalmazásának alapvető kérdései magaspítési fővállalkozási szerződések esetén*, elérhető tmsz.org/dokumentumok

[d] K.Mackie, D.Miles, W. Marsh [1995]: *Commercial Dispute Resolution An Practice Guide* Butterworths London, Dublin, Edidburgh

[e] S.B.Goldberg-F.E.A.Sander-N.H.Roberts [1999]: *Dispute Resolution Negotiation, Mediation and Other Process* Third Edition ASPEN LAW & BUSINESS A Division of Aspen Publishers, Inc.Gaithersburg

[f] A. M. Odams – J. Higgins [1996]: *COMMERCIAL DISPUTE RESOLUTION* Construction Law Press - London

[g] C. W. Moore [1996]: *THE MEDIATION PROCESS Practical Strategies for Resolving Conflict* Jossey-Bass Publishers - San Francisco

[h] Albert Fiadjoe: *Alternative Dispute Resolution: A Developing World Perspective* Portland, Cavendish Publishing, 2004.

[i] Kovács István Vilmos: *Alternatív vitarendezés a nemzetközi gyakorlatban*, Új pedagógiai szemle, 2012/62., 7-8. sz.

[j] Gyekiczky Tamás: *A mediációról – mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésének lehetőségéről* Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

[k] Zsigmondi András: *A vitarendezés korszerű módszereinek beépítése az építőipari szerződésekbe*, 2024. június, MÉRNÖK ÚJSÁG

[l] Robert Cooter -Thomas Ulen: *Jog és közgazdaságtan* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2005)

[m] Varga Tamás: *A Mérnök eljárásával kapcsolatban felmerülő jogkérdések eldöntése a FIDIC Sárga Könyv egyes rendelkezéseinek értelmezése útján*, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróság ítélkezési gyakorlatában (GJ, 2020/9., 21-27. o.)

[n] Boros Sándor: *A kontinentális és az angolszász jogrendszer kölcsönhatása a FIDIC Sárga Könyv tükrében* (DJM, 2023/1-2., 49-64. o.)

[m] Varga Tamás: *A FIDIC fórumrendszerében a Döntőbizottság által hozott határozat jogi jellegének és az átalányár szerepének meghatározása a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróság ítélkezési gyakorlatában* (GJ, 2020/10., 21-26. o.)

Jogesetek

[1] 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény 4. pontjának indokolása

[2] Kúria Pfv.VI.20.266/2021/5.

[3] MKIK ÁVB Határozatok tára 1/9/2018 választottbírósági ítélet

[4] MKIK ÁVB Határozatok tára 1/2/2021. választottbírósági ítélet

[5] Győri Ítéltábla Gf.20.288./2018/6. sz. ítélete

[6] MKIK ÁVB Határozatok tára 2/2/2020. választottbírósági ítélet

[7] MKIK ÁVB Határozatok tára 1/11/2018. választottbírósági ítélet

[8] MKIK ÁVB Határozatok tára 1/2/2021. választottbírósági ítélet